

НАКАЗАТЕЛНОТО ПРАВОРАЗДАВАНЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЕДИИТЕ

гл. ас. д-р Ралица Костадинова

Въведение

Настоящата статия е посветена на условното осъждане като институт на наказателното право и неговото медийно отразяване. Тъй като средствата за масова комуникация са *посредникът между дейността на органите на наказателното правораздаване и потребителите на информация, то изследването на тази връзка е нещо разбираемо и необходимо.* В българската правна литература не бяха открити индикации за изследване на специфичната „роля“ на медиите в наказателното правораздаване¹. Това е достатъчно предизвикателство за мен, за да се включва в настоящата конференция.

I. Медии и престъпност (Медиите в процеса на отразяване на дейността по противодействие на престъпността)

Прегледът на периодичния печат и информационните агенции показва, че медиите често си служат с гръмки заглавия, за да ни съобщят за събития, породили необходимостта от разследване по теми, вълнуващи обществото (корупция, полицейско насилие, тежки престъпления). Ежедневно се тиражират внушителни заглавия и стряскащи внушения за извършени престъпления. Едно от възможните обяснения дава доц. Р. Стоянов, който приема, че „[в] глобализация се свят, масмедиите се превърнаха в основен източник на поддържаната потребност от напрежение“².

¹ Сходна гледна точка вж. Николова, Р. Сигурност и медии – правни и етични проблеми. В: Юбилейна международна научна конференция „Десет години образование по сигурност в НБУ“: Състояние и перспективи пред обучението в условия на динамика и труднопредвидима среда / Състав. и науч. ред. Веселин Георгиев, София, Нов български университет, 2013, с. 452-457.

² Стоянов, Р. Конфликтен дискурс, масмеди и политика. Нов български университет, 2009, с. 8.

Търсенията на баланса между тази тенденция и интересите на обществото в областта на противодействието на престъпността очертава следните дискусионни групи:

- Къде е границата между свободата на словото³, личната неприкосновеност и презумцията за невиновност по отношение на лицата, обвиняими/подсъдими в наказателно производство, за които се изнася информация в медииното пространство?
- Какво е влиянието на медиите върху генералната превенция в случаите на невярна интерпретация на юридическите факти? Дали неточното назоваване на наказателноправните институти се отразява върху общественото съзнание и формирането на доверие към наказателното правораздаване?
- Как информацията за извършени престъпления и наложените наказания за тях, отразена от медиите, влияе върху генералната превенция?

Освен стряскащи заглавия, в новините, съобщавани от средствата за масова комуникация, често се среща изразът „условна присъда“. Става дума да случайте на т. нар. условно осъждане. Разбира се, не може да се очаква от журналистическата гилдия да има знанията на студентите юристи, за които е ясно, че условни присъди няма! Заявяването на „условност“ на присъдата, прави асоциация с някакво особено осъждане под условие. Това предположение е недопустимо! Осъждането на деца е безусловно и никакви условия в този контекст не следва да се заявят.

За да изясни това настоящата статия ще се фокусира върху медииното отразяване на делата, по които е постановено наказание лишаване от свобода и неговото изпълнение е отложено по реда на чл. 66 от Наказателния кодекс в рамките на изпитателен срок. Изясняването на връзката между целите на условното осъждане и медииното отразяване налагат да се изведат основни положения от наказателноправната теория и практика. Те биха могли да бъдат отправна точка за журналистическата гилдия при интерпретирането на въпроса за релацията престъпление-наказание-отложено изпълнение.

³ Подробно вж. Николова, Р. Намесата на медиите в личния живот на гражданините. Съвременно право, 2004 г., № 4, с. 23-25.

II. БЕЗУСЛОВНОТО ОСЪЖДАНЕ НА „УСЛОВНАТА ПРИСЪДА“ (Основни положения от наказателноправната теория и практика във връзка с условното осъждане)

Вече повече от 110 години в българската наказателноправна доктрина с термина „Условното осъждане“ се обозначава институт на наказателното право. Той е уреден в глава VIII от Наказателния кодекс, озаглавена „Освобождаване от изпълнение на наказанието“. Систематичното място ясно указва неговата същност и **безусловността на осъждането**. В случаите на „условно осъждане“ деецът е безусловно осъден за извършено от него престъпление на наказание лишаване от свобода и ако то е краткосрочно (т.е., до 3 години лишаване от свобода), се поставя въпросът за отлагане на неговото изпълнение. Подобно решение е обвързано с едно своеобразно доверие на съда към деца, че той ще спази условията на изпитанието и през т. нар. „изпитателния срок“ ще докаже своето поправяне. Ето защо, когато се съобщава за постановено отлагане на наказанието лишаване от свобода, трябва да се държи сметка за следните основни положения:

- Условното осъждане е наказателноправна последица на извършено вече престъпление от наказателноотговорно лице, което поддържа на наказателна репресия. В този смисъл условното осъждане е форма на смягчаване и хуманизиране на наказателната репресия, **но в никакъв случай не е отказ от правосъдие!**
- Чрез условното осъждане съдът индивидуализира наказателната отговорност на конкретния деец и в този смисъл отлагането на изпълнението на наказанието също **осъществява регулативна функция между държавата и престъпния деец**.
- **Отложеното изпълнение на наказанието може да бъде отменено, ако деецът не спазва условията на изпитанието.**

Следва да се има предвид, че прилагането на т. нар. „условно осъждане“ е допустимо само, ако целите на наказанието могат да бъдат постигнати и без реално изтърпяване на наказание лишаване от свобода. Това условие за приложимост за отлагането по чл. 66 от НК следва да бъде прилагано безотказно. То е свързано с вътрешното убеждение на съда, че целите на наказанието могат да се постигнат без т. нар. „затворно третиране“. Неговото неспазване винаги ще бъде основание за отмяна на конкретния съдебен акт!

Следователно **целите на отлагането на изпълнението на наложено-то наказание лишаване от свобода през изпитателния срок на условното**

осъждане трябва винаги да се разглеждат през призмата на целите на наказанието, които са очертани в чл. 36 от НК. Тук се забелязват две основни положения: първо, условното осъждане е насочено към *ограничаване на възможността на осъденния да върши нови престъпления*. Това е така, защото осъденото лице е заплашено от т. нар. „ревокиране“ на отложеното наказание, ако извърши ново умишлено (винаги) или непредпазливо престъпление (ако съдът преценди). Второ, *условното осъждане има за цел да възпита осъденото лице към спазване на законите*. Основание за това е правната уредба по НК, която дава *възможност на осъденото лице да се възлагат задължения през изпитателния срок*.

Практиката на Върховния Касационен съд (ВКС) е изключително богата на актове във връзка с отлагане изпълнението на лишаването от свобода. Отделните предпоставки, визирани в чл. 66 от НК, са били анализирани по повод отделни наказателни дела. Така например ВКС е имал повод да постанови, че „[в]изираният факт, свързан със съдебното минало на подсъдимия, е задължително формално условие, но недостатъчно за приложение разпоредбата на чл. 66 от НК, а депозираното самопризнание и собствената оценка на противоправното поведение, интерпретирани при преценка индивидуализацията на наказателната отговорност, не създават наложителност за условно осъждане“⁴. В немалко решения ВКС приема, че ако деецът има изградени престъпни навици, то целите на наказанието по чл. 36 НК не биха се постигнали при условно осъждане (Решение №72/11.05.2009 по дело №19/2009). Следва да се отбележи, че често Върховните съдии дават указания, че „[н]е трябва да бъде игнорирана генералната (превенция) и щом бъде преценено, че тя няма да се постигне, наказанието не следва да се отлага“⁵.

Заключение

В заключение може да се каже, че медиите като основен източник на публична информация за ръста на престъпността, нейните видове и изход по конкретни наказателни дела, имат свое специфично място в процеса на реализирането на генералната превенция. Наред с това те са основен фактор при формирането на две важни тенденции: 1) страх от

⁴ Решение № 65 от 5.02.2010 г. по н. д. № 708/2009 г., н. к., III н. о. на ВКС (делото Кембъла).

⁵ Решение № 423/2003 г. на II н. о., Решение № 401/2002 г. на II н. о., Решение № 539/2002 г. на I н. о., Решение № 36/2000 г. на II н. о., Решение № 317/2008 г. на II н. о.

престъпленията и 2) доверие на гражданите в наказателното правораздаване. Ето защо изследването на тези проблеми трябва да продължи.

Библиография

1. Николова, Райна. Сигурност и медиите- правни и етични проблеми. В: Юбилейна международна научна конференция „Десет години образование по сигурност в НБУ“: Състояние и перспективи пред обучението в условие на динамика и труднопредвидима среда / Състав. и науч. ред. Веселин Георгиев, София, Нов български университет, 2013, с. 452-457.
2. Николова, Райна. Намесата на медиите в личния живот на гражданите. Съвременно право, 2004 г., № 4, с. 23-25.
3. Стоянов, Росен. Конфликтен дискурс, масмедиите и политика. Нов български университет, 2009.
4. Marsh, Ian; Melville, Gaynor. Crime, justice and the media. Routledge, 2009.